

Kako obnoviti i sačuvati drvenu posavsku kuću

Unatoč svim promjenama u tradicionalnom načinu života (gospodarska stagnacija i depopulacija) koje su velikim dijelom izmijenile izgled naselja i krajolika u Hrvatskoj, još uvijek je u Posavini sačuvan znatan broj tradicijskih sela s, po mnogočemu jedinstvenim drvenim građevina. Većina ih je u lošem građevinskom stanju, ne zadovoljavaju osnovnim standardima suvremenog stanovanja (sanitarije, grijanje i dr.), ali ih je pravilnom obnovom moguće prilagoditi novim potrebama. Kvalitetnu obnovu posavske kuće omogućuje i izvanredna građa od hrasta lužnjaka koja se i nakon stoljetne uporabe odlikuje tvrdoćom i trajnošću.

Kuće od hrasta lužnjaka izuzetno su ugodne za stanovanje jer drvo ima sposobnost upijanja viška vlage iz zraka, a odličan je i toplinski izolator. Osim navedenih prednosti, drvo se mnogo brže osuši nego zid od opeke ili betona.

Zbog načina oblikovanja i gradnje posavska je kuća od atmosferskih utjecaja zaštićena i bez ikakve kemijske zaštite jer su ugradnjom "krovaca", gradnjom trijemova, prigradnjom "kolnica" (sušâ) drvene stijenke zaštićene na

Suvremena upotreba prizemne kuhinje u seoskom turizmu

„Prva iža“ u suvremenoj uporabi

najučinkovitiji i najjeftiniji način. Lošija osoba gradnje drvetom jest njegova sklonost izvijanju, “vintanju”, a drvo katkad zaškripi jer “radi”. No, brižljivim postupanjem pri sanaciji i adaptaciji drvena kuća omogućuje najzdravije stanovanje u vlažnim posavskim predjelima.

Ne smije se zaboraviti da su obnova i zaštita seoskih kuća, bilo radi stanovanja bilo za potrebe ruralnog turizma, mogući samo uz potporu njihovih stanovnika i njihove svijesti o vrijednostima tradicijskoga graditeljstva, zajedno s predmetima u kojima se očituje tradicionalno pučko umijeće.

Preporuka – što učiniti prije obnove

Prije nego što pristupite obnovi kuće treba imati na umu da tradicijska posavska kuća ima svoje nedvojbene prednosti. Svojom konstrukcijom i racionalnom prostornom organizacijom može se odlično prilagoditi današnjim uvjetima života uz minimalne promjene izvorne prostorne organizacije. Stoga najprije:

- * razmislite o budućoj namjeni svoje kuće: hoće li ona služiti za povremeno stanovanje, za turizam ili stalni boravak. O tome ovisi način prilagodbe vaše građevine.

- * Stare se kuće najčešće nisu upotrebljavale dulje razdoblje pa su vrlo zapuštene. Priljavština i neodržavanje umanjuju njihovu estetsku vrijednost i stvaraju dojam većeg oštećenja nego što ono zapravo jest. Stoga kuću treba najprije očistiti od smeća, a sav vrijedan kućni inventar: namještaj, alate, posuđe i slično, spremite na sigurno mjesto, gdje neće smetati radnicima tijekom radova.

* Potom pažljivo pregledajte vrstu i stupanj oštećenja pojedinih dijelova, pronađite uzroke oštećenja, iz čega će proizaći i načini njezine sanacije.

* Posavjetujte se sa stručnjacima koji imaju iskustvo u sanaciji i prilagodbi takve gradnje suvremenom životu: nadležnim konzervatorima, arhitektima, građevinarima.

* Razmislite kolikim sredstvima raspoložete te pažljivo rasporedite troškove obnove da ne biste trošili novac za nepotrebne zahvate.

* Radove na kući neka vam izvode; dobri majstori, građevinski poduzetnici i obrtnici koji su već obnavljali takve kuće.

* Prije radova pažljivo pregledajte sve ukrase na kući, rezbarije, olič i obojenu dekoraciju na pročelju, izvorni oblik prozora i vrata te njihovih okova, kako bi se u tijeku radova na isti način mogli obnoviti.

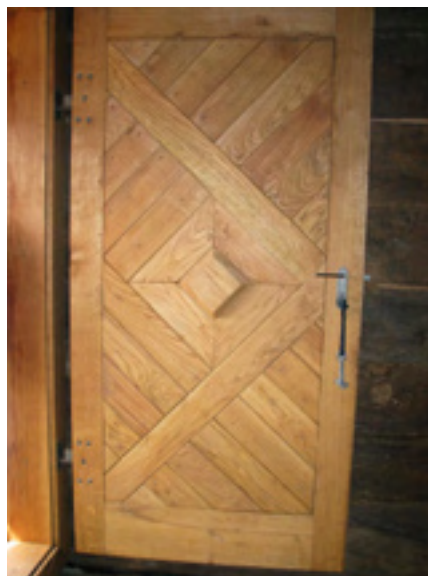
* Pri obnovi povijesne kuće nije potrebno težiti neprimjerenom uljepšavanju i "pomladivanju" kuće, komforno je i ugodno uredite, ali sačuvajte duh starine.

Kako pri obnovi očuvati tradicijske vrijednosti kuće

Osnovno načelo i smisao obnove jest očuvanje i zadržavanje svih bitnih tradicijskih značajki, kao što su položaj kuće na okućnici i njezine osnovne oblikovne značajke: visina, vanjski izgled i tradicijski raspored kućnih prostorija, otvoreni ili natkriveni trijem, stubište, karakterističan oblik krovništva, pokrov bibercrijepom, izvorni građevni materijal (drvo, stara opeka), prozore i vrata, potkrovnju oplatu u zabatu izvedenu širokom daskom, te sve

Tradicijski dvokrilni dvostruki prozor (pogled iznutra)

Nova vrata izvedena prema tradicijskom uzorku

Zadržani i obnovljeni uresi na krovnim letvama zabatnog trapeza i podrožnice zabatnog krova

Postojeći prozori na glavnom (uličnom) pročelju kuće

Obnovljeni prozor s kopcima

U slučaju probijanja novih otvora, pojavljuje se i problem ugradnje novih vrata ili prozora. Preporučuje se načiniti novu stolariju prema uzoru na staru, jer su standardna vrata s tržišta previsoka, prozori preveliki, a njihov izgled nikako ne odgovara ambijentu tradicijske kuće.

postojeće detalje (rezbariju, bojene detalje i dr.).

Vanjština kuća

Vanjštini kuće, napose glavnom pročelju koje sudjeluje u stvaranju ambijenta čitavoga naselja, treba posvetiti posebnu pozornost i u najvećoj mjeri sačuvati i obnoviti originalni izgled. Ako zbog trošnosti i oštećenja treba načiniti zamjenske dijelove, potrebno ih je izvesti istovjetno originalu. Ako je potrebno otvoriti nove otvore, moguće ih je izvesti ispod trijema ili na stražnjoj strani kuće (tj. na manje uočljivim mjestima).

Unutrašnji prostor

Unutrašnji će se prostor za suvremene potrebe najbolje prilagoditi bez dodatnih pregradnji, jer se prostor nekadašnje velike sobe (*družinske hiže*) može urediti za dnevni boravak, nekadašnju kuhinju zadržati, dok se tradicijski zahod može prilagoditi novim standardima. Pri obnovi treba izbjeći nepotrebno probijanje drvenih stijenki, jer otvaranje novih otvora izaziva promjene u vertikalnom konstrukcijskom sustavu (koju čine uzdužne i poprečne stjenke).

Jednokrako stubište, vanjsko ili unutarnje, najbolje je rješenje za izduženu, relativno usku kuću, jer štedi prostor te ga treba sačuvati na istome mjestu i istog oblika.

Pri adaptaciji svake tradicijske kuće bit će potrebno izvesti odgovarajući sanitarni čvor (zahod i kupaonicu), uvesti vodovodne instalacije i kanalizaciju, elektroinstalacije i grijanje.

Tradicijski prostor družinske hiže

Dodatni stambeni prostor moguće je dobiti:

- * **adaptacijom nekadašnjih gospodarskih prostorija** (šute), spremišta u prizemlju katnica, jer zbog izvedenih nasipa uz rijeku, više nema opasnosti od poplava, te se mogu urediti za stanovanje:
- * **adaptacijom tavana**, što dolazi u obzir u prvome redu u većim kućama. Tip krovne konstrukcije (prazni roženički krov s pajantom) dopušta uređenje potkrovlja, no potrebno je obaviti provjeru njezine statičke stabilnosti. Ako se tavan adaptira za stambeni prostor, posebnu pozornost treba obratiti prozorskim otvorima - koji moraju biti primjerene veličine i smješteni na dvorišnom zabatu.
- * **dogradnjom - povećanje stambenoga prostora**. Ako postojeći prostor ne može zadovoljiti narasle potrebe (povećanje obitelji, turistička namjena), dogradnja je moguća, ali pod određenim uvjetima. Način dogradnje ovisit će o tipu kuće, njezinu položaju u odnosu prema cesti (jeli joj okrenuta zabatom ili dužim pročeljem) veličini parcele i odnosu kuće prema susjednim građevinama.

Najčešći tip kuće jest ona zabatom okrenuta prema ulici, koja uz stražnju, dvorišnu stranu ima prigradenu sušu (spremište, kolnica). Povećanje prostora u prizemlju kuće moguće je riješiti i zatvaranjem te suše. Suša je svojim dimenzijama i oblikovanjem pogodna za uređenje, npr. dnevnoga boravka, a prednost je u tome što ju je moguće izvesti čvrstim materijalom.

Sušu je moguće urediti i za boravak na otvorenom ("nadstrešnica").

Svaka promjena stanja u prostoru provodi se u skladu s dokumentima prostornog uređenja, prema odredbama posebnih zakona, te propisa donesenim na osnovi tih zakona.

Zakonske odredbe na odgovarajući se način primjenjuju i na novu gradnju i na rekonstrukciju postojećih građevina (promjenu namjene, dograđivanje, nadograđivanje, uklanjanje i sl.), adaptaciju (sanaciju i dr); vidi Zakon o gradnji (NN, 175/03), Zakon o prostornom uređenju (NN, 30/94, 68/98, 61/00, 32/02, i 100/04.).

Zahvati na područjima koja su zaštićena kao kulturna dobra i/ili prirodna vrijednost, provode se i u skladu s odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN, 69/99, 151/2003.) odnosno Zakona o zaštiti prirode (NN, 70/2005.).

U parku prirode i u području zaštićenoga krajolika (prema definiciji područja integralnih prirodnih i kulturno-povijesnih vrijednosti) dopuštene su gospodarske i druge radnje, koje ne ugrožavaju bitne značajke, temeljnu ulogu, te ne narušavaju obilježja zbog kojih je područje zaštićeno.

Ako je kulturno dobro upisano u Registar kulturnih dobara RH, za sve radnje za koje je prema posebnom propisu obvezna lokacijska dozvola potrebno je od nadležnoga konzervatorskog odjela pribaviti posebne uvjete zaštite kulturnih dobara.

Za radnje koje bi mogle prouzročiti bilo kakve promjene na kulturnom dobru, odnosno narušiti njegovu cjelovitost, potrebno je također od nadležnoga konzervatorskog odjela ishoditi prethodno odobrenje.

Za odstupanje od nekih bitnih zahtjeva za građenje na kulturnom dobru upisanom u navedeni registar potrebno je pribaviti suglasnost Ministarstva za prostorno planiranje i zaštitu okoliša nakon prethodno pribavljenog mišljenja Ministarstva kulture.

Važno je istaknuti da na građevini upisanoj u Registar kulturnih dobara RH radove može izvoditi samo izvođač koji zadovoljava uvjete određene posebnim propisima, odnosno ima licencu za radove, koju je izdalo Ministarstvo kulture.

Kuća se može povećati dogradnjom na mjestu suše. Dogradnja se izvodi u skladu s gabaritima kuće: s visinom, širinom i nagibom krova.

U tom se slučaju na tu, novu dogradnju može prisloniti nova suša.

Nikako se ne smije planirati povećanje stambenoga prostora proširivanjem zabata kuće orijentiranog na ulicu, jer bi takav zahvat narušio izgled tradicijske kuće i ambijenta.

U iznimnim slučajevima, kad je kuća dužim pročeljem okrenuta cesti, moguća je dogradnja u ključ (L- tlocrt). U nekim slučajevima, ako se pokaže potreba, tamo gdje nema trijema moguće ga je dograditi.

Preseljavati se mogu kuće unutar kraja/krajolika istih graditeljskih značajki. Tako npr. posavska kuća treba ostati u Posavini na ravnom terenu, a ne seliti je u Zagorje, Žumberak i sl. Pri preseljenju svakako se treba konzultirati s konzervatorima.

Za dogradnju kuće svakako se treba posavjetovati s konzervatorskom službom, a projektiranje povjeriti arhitektima s iskustvom u obnovi tradicijske baštine.

Uređenje (rekonstrukcija) vrlo oštećenih kuća

Na posavskom području velik je broj napuštenih i vrlo oštećenih drvenih kuća na kojima je popravak gotovo neizvediv. Tu se dopuštaju radikalniji zahvati, uz uvjet da se pri obnovi sačuvaju osnovne značajke posavske kuće.

Vrlo oštećene prizemnice moguće je pretvoriti u katnice podizanjem na novo, zidano prizemlje. Isti zahvat može se primijeniti i na vrlo oštećenim drvenim katnicama, ako od njih ne-ma dovoljno zdrave građe da se u cijelosti obnove.

Naravno, takvi radikalni zahvati ovise o zatečenom ambijentu i prije nego ih planirate, potrebno je zatražiti mišljenje mjerodavnih službi.

Preseljenje kuća

Moguće je kao izniman oblik njezine zaštite i očuvanja u slučaju kad je kuća vrlo oštećena, a vlasnik je ne želi održavati, ili ako su narušeni prostorni odnosi (npr. izgradnjom nove kuće uz staru). Takvu kuću bilo bi poželjno preseliti na prazno mjesto u naselju, gdje će „popuniti“ potez i pridonijeti očuvanju slike naselja.

Poznato je da su se drvene kuće i prije često premještale unutar iste parcele (zbog poplava) ili su preseljavane u bližu okolicu (u isto ili u susjedno selo).

Premještanje se izvodilo prevlačenjem cijele, nerastavljene kuće. U tom su se slučaju pod kuću podvukle podvlake, temelj je oprezno uklonjen, umjesto njega postavljeni su valjci, a zatim se jakom užadi, privezanim na valjke, kuća polako prevlačila.